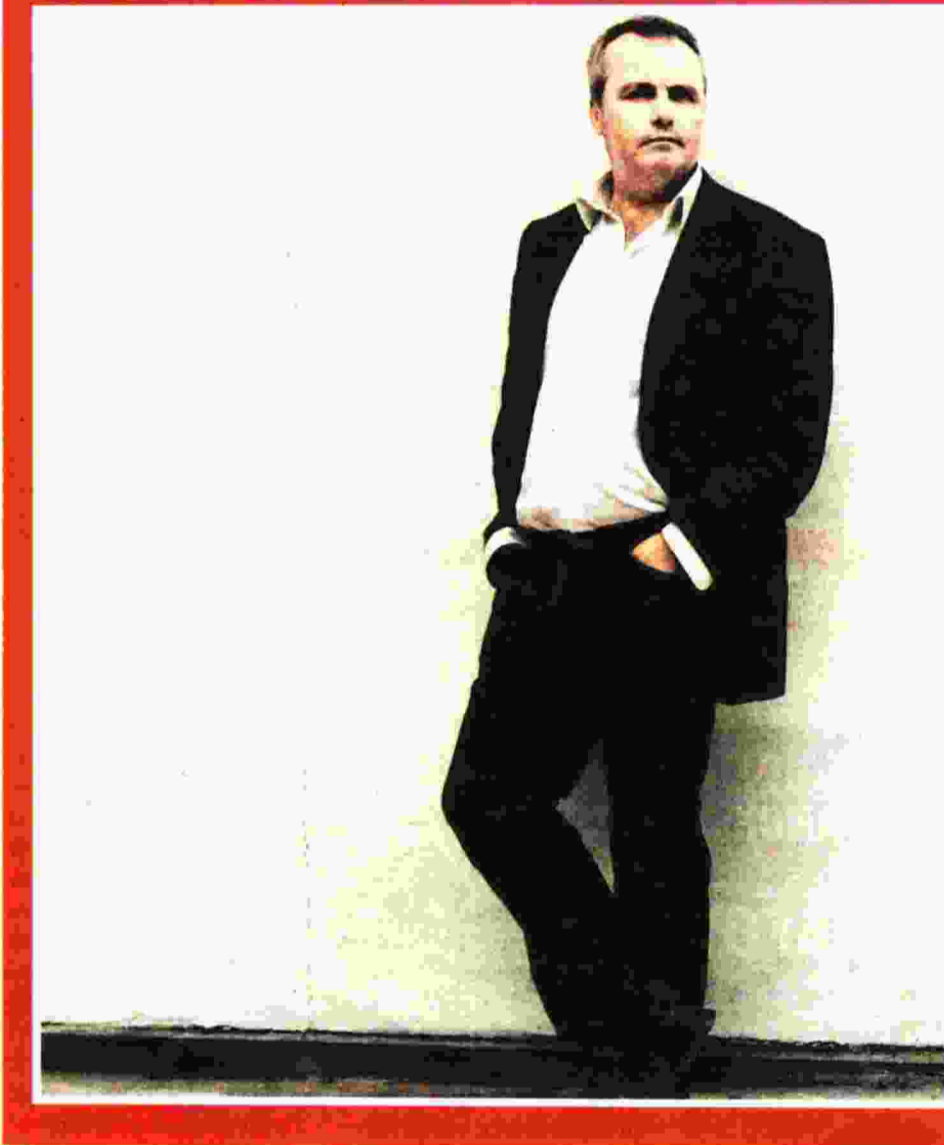

Το μικρό και το μικρότερο

► Tns **ΕΛΕΝΗΣ ΠΑΠΑΡΓΥΡΙΟΥ**

Ποια η διαφορά ανάμεσα στη μικρή και τη μικρότερη φόρμα; Οι συλλογές διηγημάτων του Σωτήρη Δημητρίου από την αρχή της συγγραφικής σταδιοδρομίας του περιλαμβάνουν πολύ μικρά κείμενα, της τάξεως των 5-6 σελίδων το καθένα. Το σύντομο διήγημα, και όχι γενικώς το διήγημα (όπως και το μικρό μυθιστόρημα) είναι ο κατεξοχήν χώρος έκφρασης του Δημητρίου. Κάθε κείμενο συνίσταται σε μια κομβική στιγμή τριβής και παραδοξότητας: όταν αυτή συντεθεί, τότε το διήγημα τελειώνει, δεν υπάρχει λόγος να συνεχιστεί, ακόμα κι όταν υπάρχει ο πειρασμός ο συγγραφέας να ασχοληθεί περισσότερο με έναν προσφιλή σε αυτόν ήρωα. Ο Δημητρίου μοιάζει να έχει καταλήξει σε έναν ορισμό του διηγήματος και να τον δοκιμάζει σε όλες του τις παραλλαγές.

Τα διηγήματα της πρόσφατης συλλογής του *Θάμπωσε ο νους* ακολουθούν πάνω-κάτω τις επιταγές της προηγούμενης *Τα όνειρά μου δέλουν* (2015) σε θεματική, κατασκευαστικές αρχές και αφηγηματική δομή. Και στις δύο ο Δημητρίου στήνει το εκάστοτε κείμενό του πάνω σε μια ειρωνική στιγμή, ένα λοξό παράδοξο, που φέρνει αντιμέτωπους τους χαρακτήρες με τον εαυτό τους και το περιβάλλον τους, καμιά φορά και με τον συγγραφέα. Η ειρωνική στιγμή πολλές φορές αποκαλύπτεται στο τέλος. Στα «Προσωπεία» ο Ιταλός που ζητάει οδηγίες για να πάει στην Πάτρα για να πάρει το φέρι για την Ανκόνα δεν καταλήγει ποτέ εκεί και τα πολυτελή ενδύματά του διαθέτει στο αυτοκίνητό του είναι μαιμούδες. Ωστόσο, το σημείο τριβής που γεννά το διήγημα είναι η απρόσμενη μεταμόρφωση ενός δευτε-

ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

«**Θάμπωσε ο νους**»

Διηγήματα

Πατάκης, 2017

Σελ. 128

ρου προσώπου, ενός πλικιωμένου κυρίου που όλοι αποκαλούν «στρατηγό». Αυτή η μεταμόρφωση επιβεβαιώνει ειρωνικά τον χαρακτηρισμό «προσωπεία» που ο ίδιος ο στρατηγός είχε δώσει στην αλλοπρόσαλλη, κατά τα φαινόμενα, συμπεριφορά του Ιταλού.

Η ειρωνική τριβή στα κείμενα του Δημητρίου προετοιμάζεται με προσοχή και θαυμαστή οικονομία, οικονομία που μοιάζει να έχει κατακτηθεί ύστερα από δοκιμές, κόπους και σκέψη. Στο διήγημα «Το μυστικό» η αποπλάνηση μιας δεκάχρονης από τη θεία της στήνεται αργά και προσεκτικά, ωστόσο η τομή του διηγήματος δεν βρίσκεται στο ίδιο το αποτρόπαιο γεγονός

αλλά στο ανοιχτό του τέλος, που αφήνει την πιθανότητα η μικρή να το αποκαλύψει στη μητέρα της. Ο μετωρισμός της ερώτησης που κλείνει το διήγημα παίζει με τις προσδοκίες του αναγνώστη, που προφανώς επιζητά την προστασία της μικρής, αλλά προσκρούει στην υπόσχεση που έχει δώσει η μικρή στη θεία να μην αποκαλύψει το μυστικό.

Το παιγνιώδες στοιχείο είναι βασικό συστατικό της συλλογής. Παιγνιώδεις στη φύση τους είναι οι συνδέσεις ανάμεσα στα διηγήματα, όπως στο «Η έλξη της απόκλισης», όπου το κεντρικό πρόσωπο, μας αποκαλύπτεται, ήταν ένα δευτερεύον στο διήγημα «Προσωπεία». Παιγνιώδεις

αναφορές γίνονται και σε προηγούμενες συλλογές. Το «Προσφυγία II» αναφέρεται στο «Προσφυγία», από την προηγούμενη συλλογή *Το κουμπί και το φόρεμα* (2012). Το δίλημμα ανάμεσα στους τύπους «εδιανοείτο» και «διανοούνταν» που στοιχειώνει την επιμελήτρια κειμένων στο «Ο σελιδοποιός» αναφέρεται σε μια φράση από το διήγημα «Υποβολή» στη συλλογή *Τα όνειρά μου δέλουν*, κλείνοντας το μάτι στον αναγνώστη. Ο ανύπαρκτος συγγραφέας Γρηγόρι Σταματίεβιτς στο «Πρόσκοπος της εντροπίας» είναι παραλλαγή του επίσης μυθοπλαστικού Γρηγόρη Σταματίου στο «Γρηγόρης και Σταμάτης» που παίζει με την αντιμετά-

θεση του Σωτήρη Δημητρίου σε Δημήτρης Σωτηρίου.

Αντίστοιχης υφής είναι και η αποκάλυψη των συγγραφικών προθέσεων «για να χαλάσω το διήγημα», «για να αποτελειώσω» το διήγημα, που βάζουν τη συγγραφική διαδικασία και τα προσκόμμά της στο κέντρο της ειρωνικής στόχευσης. Η παρουσία ενός συγγραφέα, άμεσα ή έμμεσα δηλωμένη, διαφαίνεται με σταθερότητα μέσα στην πολυφωνία των αφηγήσεων, γιατί αποτελεί το κέντρο και τη γωνία τους. Η παρουσία του αφηγηματικού παρατηρητή, ενός προσώπου που βλέπει με την πρόθεση να πει, είναι πάγιο στοιχείο που απασχολεί τον Δημητρίου στο σύνολο της διηγηματογραφίας του.

Στο κέντρο της προβληματικής του Δημητρίου μοιάζει να είναι τελικά το δικό του αντιληπτικό κριτήριο και τι μπορεί αυτό, σαν φακός εστίασης, να δει ή να μη δει. Αυτός είναι, θεωρώ, ο λόγος που η παρουσία του συγγραφέα υποκειμένου είναι σταθερή σε όλο το μήκος της συλλογής. Ο Δημητρίου έχει ανοιχτό κριτήριο. Με τον ευρυγώνιο φακό του

προσπαθεί να χωρέσει όλες τις εκφάνσεις της αδυναμίας του ανθρώπου, αλλά με συμπόνια και κατανόηση στα διλήμματά του. Στέκεται με προσοχή σε αυτό που βλέπει ή σε αυτό που προσπαθεί να μαντέψει. Κάποιες λίγες φορές αυτό εξακολουθεί να του διαφεύγει, όπως στο διήγημα «Ατακτα φιλιά» της συλλογής *Τα όνειρά μου δέλουν*. Εκεί μιλάει σε πρώτο πρόσωπο η έφηβη κόρη που διατηρεί, συνειδητά και αυτόβουλα, ερωτική σχέση με τον πατέρα της. Νομίζω όμως ότι η προσπάθεια του Δημητρίου να δώσει φωνή και σε αυτό ακόμα το άφατο και τρομερό της ανθρώπινης εμπειρίας, καταλήγει σε αυτή την περίπτωση ενδεχομένως να αποξενώσει τον κατά τα άλλα πάντοτε σύμμαχο αναγνώστη του.

Η ουσία των διλημάτων του Δημητρίου μάς φέρνει αντιμέτωπους με μια πολυφωνία χαρακτήρων, συμπεριφορών και γλωσσικών τύπων. Όπως έχει προσεχτεί η ντοπιολαλιά στο έργο του Δημητρίου αξίζει να προσεχτεί περισσότερο (όπως έχει υπαινιχθεί και ο κριτικός Χρήστος Παπαγεωργίου) και η εμφάνιση τύπων της καθαρεύουσας, κυρίως εκεί που το κείμενο έχει ειρωνική στόχευση (όπως και οι τίτλοι «Σύγχυση ταυτότητας» και «Θνησιγενής έλξις» από τα *Όνειρά μου δέλουν*).

Μένει εδώ, όπως και σε προηγούμενες συλλογές του Δημητρίου, ως κέντρο η αντιληπτική ικανότητα, η γνωσιοκεντρική παρόρμηση του ανθρώπου, αλλά με έναν βαθύτατο σεβασμό στη συναισθηματική του νοημοσύνη και τις αδυναμίες της. Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύεται και ο τίτλος «Θάμπωσε ο νους», που αναφέρεται στη συναισθηματική κατάσταση ενός αυτόχειρος, παραπέμπει όμως σαφώς στο παπαδιαμαντικό «ψήλωσε ο νους» της Φραγκογιαννούς και στη θαυμαστή της τύφλωση.